

УДК 338.242.42

Бурлуцький С.В.*доктор економічних наук,
професор кафедри економіки промисловості
Донбаської державної машинобудівної академії*

СИСТЕМНА ДЕКОМПОЗИЦІЯ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті визначено основні системні складові моделей соціального захисту: ціль, об'єкт, тип фінансування та характер державного втручання, критерії ефективності. Проаналізовано доцільність експорту європейських соціальних інститутів для соціально-економічної системи України. Доведена необхідність реформування консервативної складової вітчизняної моделі соціального захисту.

Ключові слова: системна декомпозиція, модель соціального захисту, добробут, безробіття, прожитковий мінімум.

Бурлуцкий С.В. СИСТЕМНАЯ ДЕКОМПОЗИЦИЯ МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ

В статье определены основные системные составляющие моделей социальной защиты: цель, объект, тип финансирования и характер государственного вмешательства, критерии эффективности. Проанализирована целесообразность экспорта европейских социальных институтов для социально-экономической системы Украины. Доказана необходимость реформирования консервативной составляющей отечественной модели социальной защиты.

Ключевые слова: системная декомпозиция, модель социальной защиты, благосостояние, безработица, прожиточный минимум.

Burlutskii S.V. SYSTEM DECOUPLING OF SOCIAL SECURITY MODELS

The main system components of social security models are defined in the article: target, object, financing type and the state intervention character, efficiency criteria. Expediency of the European social institutes export for Ukrainian social and economic system is analyzed. Need of conservative part domestic social security models reforming is proved.

Keywords: system decoupling, social security models, welfare, unemployment, living wage.

Постановка проблеми. Найнагальніша потреба реформування моделі соціальної політики України обумовлена швидкоплинною інституційною трансформацією вітчизняної економічної системи та докорінними змінами економічного укладу. Актуальності цьому питанню надає розгортання всебічної економічної та соціальної кризи в Україні. Політичний колапс початку 2014 року не тільки загострив загальні проблеми соціального забезпечення, але й висвітлив приховані розбіжності у розумінні широким загалом подальшого розвитку як безпосередньо національної економіки, так вектору інтеграції України у світову економічну систему.

Останні десятиріччя перед країною стояла досить складна проблема. З одного боку, потрібно було зберегти ті соціальні добутки, які сформувалися під впливом історичних умов, національних особливостей, культурних традицій у радянському суспільстві. З іншого боку, соціальну політику потрібно було адаптувати до ринкових умов функціонування економічної системи. Загальносистемна криза вітчизняної соціально-економічної системи, її виснаження олігархічними структурами не дозволила в Україні ефективно розв'язати проблему залишково-інституційної дихотомії. Як відомо «залишковий підхід» передбачає надання соціальної допомоги (забезпечення) тільки окремим особам що відповідають певним критеріям, а «інституційний підхід» спрямовує соціальну політику на підвищення добробуту населення в цілому. Постійне загравання держави з електоратом спотворило інституційний підхід неефективною генерацією нових і нових категорій отримувачів соціальної допомоги. Як результат – незрозумілість, неефективність та недовіра існуючої моделі соціального захисту і підтримки взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування моделей соціального захисту, аналізу ефективності їх реалізації соціальної політики присвячена велика кількість робіт. Насамперед потрібно відзначити класичні роботи євро-

пейських фахівців в цій галузі Г. Еспіг-Андерсена [1, 2], Г. Терборна [4, 5], А. Сапіра [6] та Т. Боєрі [7]. Теоретичний доробок та результати емпіричних досліджень цих авторів складають підґрунтя більшості досліджень у аналізованій сфері. Якщо класифікація соціальних держав, наведена у роботі Г. Еспіг-Андерсена «Три світи капіталізму добробуту» [1], мала досить абстрактні характеристики, то в роботах його послідовників пропонувалася більш гнучка типологія, підґрунтям якої була «соціальна модель».

Соціальна модель як формальне відображення цілеспрямованої діяльності держави, спрямованої на розв'язання протиріч між суб'єктами ринкової економіки та запобігання соціальних конфліктів, досить складний об'єкт аналізу. Це обумовлюється складністю та неоднорідністю об'єктів та суб'єктів соціальної політики, різноманітністю соціальних проблем. Незважаючи на досить вагоме наукове дослідження сформульованої проблеми в наших попередніх роботах [10; 11], все ж недостатньо вивченими залишаються системні зв'язки між окремими складовими моделями соціального захисту.

Постановка завдання. Мета статті – системна декомпозиція моделей соціального захисту та розробка на цьому підґрунті рекомендацій для реформування вітчизняної соціальної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система соціального захисту кожної держави ґрунтується на сукупності трьох головних критеріїв надання допомоги: перевірка нужденності, перевірка виконання отримувачем допомог певних умов (сплата страхових внесків або наявність трудового стажу) та приналежність до визначеної категорії нужденних. Відштовхуючись від цих критеріїв шведський економіст Г. Еспіг-Андерсен запропонував одну з найвідоміших класифікацій моделей соціального захисту. Класифікація автора базується на трьох вихідних положеннях. По-перше це поєднання ролей які відіграє домогосподарство, ринок та держава у забезпеченні добробуту. По-друге – ступінь декомодифікації. Це

можливість індивіда забезпечити себе коштами для існування без опори на ринок, не враховуючи продаж робочої сили (надання державою гарантованого доходу найманому робітнику поза меж їх робочого місця) [1, с. 21]. Індивіди у процесі ринкової реалізації належних їм прав власності потрапляють у залежність від ринкової вартості їх ресурсів. Ринкова неконкурентоспроможність ресурсів може бути послаблена заходами соціальної політики. Отже ступінь надання державою соціальних гарантій (розподіл альтернативних ресурсів отриманих поза ринком) є визначальною для декомодифікації індивідів. Ціль декомодифікаційних процесів в скороченні абсолютної влади роботодавця. Пізніше критерій декомодифікації був доповнений показником дефамілізації. Режим дефамілізації, згідно з Г. Еспінг-Андерсеном, забезпечує добробут членів домогосподарства незалежно від шлюбного статусу та характеру міжродинних відносин [2, с.51]. Таке корегування стало реакцією на дебати щодо гендерної чуттєвості соціальної політики. Так одним з аргументів опонентів був факт того, що економічна роль чоловіка та жінки оцінюються неоднаково, а неринкова праця жінки у межах домогосподарства взагалі не враховується.

Показник стратифікації, як індикатор суспільної нерівності, теж відіграє важливу роль. Як зазначає Г. Еспінг-Андерсен державна соціальна політика не тільки корегує структуру суспільної нерівності, але створює власні варіанти суспільної стратифікації та відтворює приклади соціальних відносин.

Отже Г. Еспінг-Андерсен пропонує ідентифікувати три базові режими держави добробуту та відповідні моделі реалізації соціальної політики. Слід зазначити, що під режимом автор розумів певну специфічну форму політичних дій, що реалізуються в умовах комплексним проблем суспільної праці та соціальної безпеки [1, с. 29-33]. Конкретні історичні умови формування політичної влади невіддільно пов'язані з формуванням інститутів та механізмами прийняття політичних рішень. Самовідтворювання режимів призводить до формування інституціонально стабільних механізмів регулювання суспільних відносин.

Соціальна допомога в ліберальній моделі носить остаточний характер та в ідеалі свідчить про зобов'язання держави надавати мінімум соціальних гарантій усім членам суспільства. Головними цілями соціальної політики є регулювання рівня зайнятості та підтримка єдиного для усіх рівня соціального захисту достатнього для подолання межі бідності, але значно меншого від рівня робітників з середнім та високим рівнем оплати праці. Останні повинні були використовувати накопичення для збереження незмінного рівня споживання в період безробіття або після виходу на пенсію. Обсяг соціальних допомог не повинен пригнічувати схильності до праці. Так, взагалі, ліберальна політика соціальних допомог покликана стимулювати низькооплачувану працю та таким чином розширювати ринок та скорочувати безробіття. Ефективність ліберальної політики обмежується кількістю суб'єктів які у формуванні свого добробуту орієнтуються на ринок, тобто безпосередньо ліберальним механізмом. Будь яке скорочення соціальних виплат може призвести до скорочення готовності учасників ринку до сплати високих податків, що в свою чергу призведе до колапсу системи. До того ж обсяг державного бюджету у ВВП не значний.

Роль держави у межах ліберального режиму полягає в стимулюванні, а не підміні ринкових угод. Саме це пояснює чому добробут домогосподарств у

переважаючому ступені субсидіюється через податковий механізм. Бюджет США як типового представника ліберального режиму передбачає соціальні витрати в розмірі тільки 2% ВВП. У цей же час соціальні витрати домогосподарств складають майже 9% ВВП, що складає 37% від загальних суспільних та приватних витрат [271, с. 7]. Як вказувалося, ліберальна політика орієнтується на нерегульовані ринки праці переслідуючи ціль підтримки зайнятості. Але з іншого боку це сприяє більшій плінності кадрів, що в свою чергу посилює соціальні напруженість та зростаючу нестабільність трудових доходів та в результаті посилює ризик бідності.

Комбінація ринкових пріоритетів та цільових допомог на користь найбільш нужденних прошарків призводить до суперечливих редистрибуційних результатів. Система приватної підтримки добробуту разом з податковими стимулами справляє чіткий несприятливий вплив на параметри рівності та справедливості соціальної політики. Цільові елементи соціальної політики навпаки націлені на вирівнювання у розподілі добробуту хоча і послаблюється ефектом «парадоксу перерозподілу». Дійсно в країнах ліберального режиму допомоги нужденним прошаркам дуже незначні, що пояснює високий рівень бідності.

Соціал-демократична (скандинавська) модель передбачає надання рівних соціальних пільг незалежно від ступеню нужденності та трудового вкладу. Держава розглядається як інструмент забезпечення рівності за найвищим стандартом, а не за мінімальними потребами. В економіці значну частину займає державний сектор об'єкти якого мають соціальне призначення. Соціал-демократичні режими нерозривно пов'язані з існуванням високо розвинутого громадянського суспільства, а отже існують суспільні сили спроможні впливати як на державу, так і на ринок (роботодавців). До того ж прагнення до універсалізації прав сприяє прийняттю соціальної політики як необхідної усьому суспільству, а не тільки нужденним прошаркам.

Високий рівень дефамілізації досягається за рахунок ефективно мобілізації та включення в суспільне виробництво неконкурентних на рику праці індивідів (самотні жінки з дітьми, інваліди працівники похилого віку). У цьому аспекті Данія та Швеція, як типові представники моделі, передбачають максимальний рівень соціального забезпечення по догляду за дитиною та літніми людьми. Дефамілізація призвела безпосередньо до підвищення ставок оплати жіночої праці та взагалі до підвищення рівня добробуту. Соціальні послуги не пов'язані з медичною допомогою складають більш 20% усіх соціальних витрат Данії та Швеції порівняно з 4-5% для країн-членів ЄС [3, с. 7]. Рівень жіночої зайнятості порівняний з зайнятістю чоловіків та наближається до потенційного рівня. Це створює значний вплив на рівномірність розподілу добробуту особливо в найнижчих по рівню доходу квантилях домогосподарств. Вважається, що соціал-демократична (скандинавська) модель є найбільш доцільною в умовах постіндустріальних змін.

Чистий вплив розглянутих дистрибуційних чинників соціал-демократичного режиму важко передбачити та точно виміряти. Універсальність більшості допомог призводить до скорочення ефекти вирівнювання добробуту. Також всі допомоги (за виключенням сімейних допомог) підлягають оподаткуванню, а отже безпосереднім результатом є більший вертикальний перерозподіл (отримувачі допомог з більш високим доходом сплачують більші податки, ніж аналогічні отримувачі з меншим доходом). Згаданий

раніш «парадокс перерозподілу» також свідчить про позитивний вплив зменшення цільового характеру допомоги на загальні параметри рівності.

Особливістю скандинавської моделі є те що будь який ефект вирівнювання добробуту не може бути оцінений тільки стандартними показниками доходу. Прикладом є допомоги по догляду за дитиною. Враховуючи що стандарти та якість допомоги однакові для дітей з сімей з різним рівнем доходу, то кінцеве збільшення добробуту буде більш суттєвим для більш нужденних сімей. Цікавим є також ефект від додаткової жіночої зайнятості в результаті реалізації політики стимулювання материнства. Реальний дистрибуційний ефект такої політики дещо нівельований. Забезпечується майже повна зайнятість, а отже визначальний перерозподіл доходів відбувається ще до безпосереднього перерозподілу.

Консервативно-корпоративна модель характеризується частковим поєднанням елементів перших двох типів соціальної політики. Приватне страхування та надання соціальних послуг знаходиться на мінімальному рівні, перерозподільний ефект держави також незначний. Особливостями моделі є залежність соціальних прав від гендерної належності, статусної стратифікації та визначальна роль обов'язкового соціального страхування за місцем роботи та залежність соціальних виплат від ринкового доходу. Отже рівень як декомодифікації, так і дефамілізації знаходиться на найменшому рівні. Порівняно з попередніми моделями консервативно-корпоративний варіант у найбільшому ступені не відповідає сучасній демографічній ситуації (принаймні у розвинутих країнах) для якої характерно підвищення економічної незалежності жінок та посилення нестабільності шлюбних відносин.

Роль приватних механізмів формування добробуту в консервативно-корпоративному режимі є несуттєвою аналогічно скандинавській моделі. По-перше, це пояснюється значними допомогою з соціального страхування та високим рівнем соціальної підтримки зайнятого населення. По-друге, сфера приватних соціальних послуг має надто високий рівень цін. Жорстке регулювання ринку праці та висока вартість робочої сили значно вплинули на формування структури зайнятості. Так, якщо робітники середнього віку мають досить високі гарантії зайнятості, то серед молоді рівень безробіття має значний рівень. Механізм дострокового виходу на пенсію який використовується для відносного розширення ринку праці викликає збільшення пенсійного навантаження не економіку.

Домінування в соціальній політиці страхування обумовлює горизонтальну дію дистрибуційних процесів. Також низький коефіцієнт зайнятості серед людей похилого віку ще більше посилює перерозподіл. Розповсюджений достроковий вихід на пенсію збільшує кількість така званих «нульових добувачей» головне джерело доходу яких це пенсія [3, с. 9]. Добробут домогосподарств, особливо нижчих за доходом децилей, погіршується за рахунок незначного рівня жіночої зайнятості, але це частково компенсується сильним соціальним захистом чоловічої зайнятості.

Як свідчать кількісні показники ліберальний режим характеризується найменшими витратами коштів на соціальні цілі. Соціал-демократичний та консервативно-корпоративний режим незважаючи на значні відмінності у побудові соціальної політики майже не розрізняються. Незважаючи на схожість показників загальних витрат коштів різниця між режимами більш суттєва при аналізі цільової спрямо-

ваності, ступеню поширення приватних соціальних програм та обсягу соціальних послуг.

Використовуючи аналогічний Г. Еспінг-Андерсену історичний підхід Геран Терборн у процесі аналізу співвідношення демократії, громадянського суспільства та соціальної справедливості визначає три основні етапи розвитку функцій державної влади. Перший етап пов'язаний з війною домінував в усіх державах до кінця 19 сторіччя. На наступному етапі найбільша увага приділялася інфраструктурі – будівництву портів, каналів, мостів, залізничних доріг, розвитку комунікаційних елементів. На третьому етапі (починаючи з 1970 року) головною функцією стало досягнення добробуту громадян, пріоритетний розвиток освіти, соціального забезпечення та соціальної безпеки.

Громадянське суспільство, з точки зору Г. Терборна, протиставляється державі. Якщо громадянське суспільство ототожнюється з добровільністю та горизонтальними зв'язками, то держава – примус ієрархія та вертикальні зв'язки. Громадянське суспільство, як правило – благо, у той же час держава у найкращому випадку, необхідність. Узагальнюючі чинники нерівності між суб'єктами економіки (спроможності досягнути стану що має певну цінність) Г. Терборн виділяє три їх основні групи [4]: біологічна(вітальна) нерівність що знаходить прояв у різних фізіологічних можливостях людей; екзистенціональна нерівність в соціальному, політичному та моральному аспекті проявляється у відмінностях у соціальному середовищі існування; ресурсна нерівність як має відношення к розподілу ресурсів в соціальній системі.

Спроби держави добробуту розв'язати проблеми нерівності знаходять свій прояв у чотирьох моделях реалізації соціальної політики. Критеріями диференціації є рівень державних витрат на реалізацію соціальних програм та їх спрямованість на підтримку ринку праці та досягнення повної зайнятості. Слід зазначити, що Г. Терборн визначав державу добробуту як таку яка більш ніж половину своїх витрат спрямовує на потреби соціальної політики [4].

Перша ринкова модель за своїм змістом та інструментарієм максимально орієнтована на ринкові пріоритети. Держава забезпечує мінімальний рівень соціальних гарантій та прав громадян та віддає перевагу пасивній політиці на ринку праці. М'яка ринкова модель є більш компенсаційною. А отже значні соціальні витрати держави приймають форму матеріальних допомог найбільш знедоленими стратам суспільства. Перші дві моделі, перш за все, спрямовані на запобігання соціальним потрясінням та частіш за все формуються як результат класової боротьби [5].

Неринкова модель передбачає незначний рівень соціальних витрат при інституціональній орієнтації на повну зайнятість. Найбільш впливова інтервенціоністська модель поєднує значні соціальні зобов'язання держи та пріоритети повної зайнятості. Останні дві моделі притаманні так званому «буржуазному» типу держави добробуту де соціальна політика спрямована на забезпечення економічного зростання та відтворення кваліфікованої та лояльної робочої сили. Системна декомпозиція розглянутих моделей соціальної політики (табл. 1) дозволяє створити певне методологічне підґрунтя для синтезу вітчизняного варіанту побудови системи соціального захисту та моделі соціальної політики.

В останній роботі професора Андре Сапіра «Глобалізація та реформа європейських соціальних моделей» вказується на існування чотирьох основних

Таблиця 1

Системна декомпозиція моделей соціального захисту

Характеристика		Модель			
		Англосаксонська	Континентальна	Середземноморська	Скандинавська
Характеристика зовнішнього середовища	Режим	Ліберальний	Консервативно-корпоративний		Соціал-демократичний
	Базові країни	США Великобританія	Німеччина, Австрія, Франція, Бельгія	Греція, Італія, Португалія, Іспанія	Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди
Ціль		Регулювання зайнятості Забезпечення прожиткового мінімуму			Повна зайнятість Забезпечення прожиткового мінімуму
Об'єкт		мало-забезпечені	малозабезпечені; економічно активні, але тимчасово не мають джерел до існування		усе суспільство
Характер державного втручання		пасивний			активний
Ресурси	Тип фінансування	резидуальний	меритократичний		інституційно-перерозподільчий
	Принцип надання допомоги	вибірковий			універсальний
	Головний напрямок редистрибуції	вертикальний	горизонтальний		вертикальний
Роль у забезпеченні добробуту	Домогосподарства	допоміжна	центральна	неістотна	
	Ринок	центральна	неістотна		неістотна
	Держава	неістотна	допоміжна	центральна	
Критерій ефективності	Деко-модифікація	неістотний	мінімальний		максимальний
	Стратифікація	поглиблення соціальної нерівності	відтворення існуючої соціальної структури		вирівнювання соціальної структури

моделей соціальної політики які відрізняються за великою кількістю показників але сформовані переважно за географічною ознакою [6, с. 375]:

Скандинавська модель (Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди) базується на значному податковому тиску на ринок праці що забезпечує можливість підтримки високого рівня соціального захисту та універсальності надання допомог. Сильні профспілки забезпечують високий рівень оплати праці.

Англосаксонська модель (Великобританія, Ірландія) передбачає досить значні соціальні виплати але тільки в особливих випадках. Соціальні допомоги націлені в першу чергу на підтримку працездатного населення. Стимулюючи діє держави спрямовані перш за все на формування постійної зайнятості. Взагалі ринок праці характеризується слабким функціонуванням профспілок, суттєвою диференціацією ставок оплати праці та значною часткою робітників які отримують низьку заробітну плату.

Континентальна модель (Австрія, Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург) передбачає що можливі соціальні виплати прямо залежні від розміру та строку сплати страхових внесків. За межами соціального страхування можливе отримання мінімальної соціальної допомоги з коштів державного бюджету. На ринок праці профспілки продовжують відігравати значну роль хоча їх кількість щорічно скорочується.

Середземноморська модель (Греція, Італія, Португалія, Іспанія) переважно акцентує увагу на наданні пенсійного забезпечення за умов значної диференціації отримувачів за їх соціальним статусом. Політика на ринку праці з одного боку спрямована на збереження робочих місць, з іншого боку на витиснення з ринку робітників пенсійного віку.

Наведена класифікація є подальшим розвитком режимів Г. Еспінг-Андерсена. Ліберальний режим є відповідним англосаксонській моделі, консервативний режим поєднує континентальну та середземноморську моделі, а соціал-демократичний режим є

варіантом скандинавської моделі. У межах поданої класифікації професор Тіто Боєрі розглянув ступень реалізації цілей соціальної політики: скорочення диспропорцій у розподілі доходів (скорочення бідності), захист від непередбачених ризиків ринку праці та винагорода від участі на ринку праці [7].

Відповідно до кількісних показників скорочення диспропорцій у розподілі доходу та рівня бідності після бюджетної редистрибуції національного доходу досягає найбільшого значення у скандинавській моделі (42%) та найменшого у середземноморській (35%). Рівень бідності (як частка індивідів с доходом меншим ніж 60% від середнього національного рівня) у скандинавській та англосаксонській моделі становить приблизно 12%, а у континентальній та середземноморській моделі 20% [6, 7].

Суворість законодавства щодо захисту зайнятості (EPL) досягає найвищого відносного рівня в середземноморській моделі, але рівень надання допомог по безробіттю знаходиться на рівні 20%. Протилежністю є англосаксонська модель з найменш строгим законодавством але досить високим рівнем (65%) надання допомог. Інші дві моделі мають як достатньо строгий EPL, так і високий рівень підтримки безробітних.

Відповідно до Лісабонської стратегії 2000-2010 років [8] та стратегії Європа-2020 [9] рівень зайнятості поступово повинен підвищуватися від 69% до 75%. Тільки скандинавська модель цілком відповідає стратегічним завданням Європейської спільноти. Континентальна та середземноморська моделі за цим критерієм виявляють свою низьку ефективність. Слід зазначити рівень зайнятості достатньо корельований з рівнем розвитку законодавства щодо захисту зайнятості: чим вище рівень EPL, тим менший рівень зайнятості. Динаміка відповідної частки безробітних що отримують допомоги свідчить навпаки про стимулюючу роль страхування по безробіттю для зайнятості.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи проведений аналіз слід порівняти ступінь ефективності та справедливості кожної з моделей. Безсумнівно реалізації соціальної політики у межах єдиної концепції соціальної держави спрямована на поєднання суспільства в цілому, але політичне (режимне) підґрунтя кожної з моделей має протилежні інтереси. Якщо соціальна політика з точки зору соціал-демократичних сил це шлях побудови «соціалістичної» держави, то консервативні сили використовують соціальну політику як стримуючий інструмент. Скандинавська модель є одночасно ефективною та справедливою, а середземноморська модель є повним антагоністом. Англосакська модель забезпечує ефективну, але не достатньо справедливую політику. В той же час континентальна модель є більш справедливою, але менш ефективною. З точки зору західних фахівців саме скандинавська та англосаксонська моделі за всіма критеріями є найбільш життєздатним варіантом розвитку європейської соціальної політики. Деякі інші тенденції притаманні вітчизняній політиці.

За останні 20 років Україна так і не змогла здійснити ефективну реформу соціального захисту та визначитися з подальшим вектором розвитку соціальної політики. Реалізація ліберального варіанту реформування соціального захисту є обмеженою як з фінансової точки зору (нестабільність фінансового сектору вітчизняної економіки є поганим підґрунтям для розвитку приватних систем соціального забезпечення), так і з неможливістю подолання закоренілої орієнтації більшості населення на традиції високого державного соціального захисту пов'язаного з попередніми заробітками. Щодо консервативної моделі, то вона сформована і продовжує функціонувати в Україні та більшості пострадянських країн. Її домінування є найбільш вірогідним навіть у довгостроковій перспективі.

У цьому сенсі поточне завдання держави не соціальна реформа, а як мінімум подолання існуючих недоліків та модифікація консервативних структур відповідно до політичних та економічних реалій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G. Esping-Andersen. – Cambridge : Polity Press, 1990. – 35 p.
2. Esping-Andersen G. Social Foundations of Postindustrial Economies / G. Esping-Andersen. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 120 p.
3. The European Social Model / ETUC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etuc.org/a/2771>.
4. Therborn G. When, how and why does a welfare state become a welfare state? / G. Therborn // Paper presented at ECPR Workshop, Feiburg. – 1983. – March. – P. 3-5.
5. Therborn G. Welfare State and Capitalistic Markets / G. Therborn // Acta Sociologica. – 1987. – № 3-4. – P. 237-254.
6. Sapir A. Globalisation and the Reform of European Social Models / A. Sapir // Background document for the presentation at ECOFIN informal Meeting in Manchester. – 2005. – Num. 2 (9 Sept.). – P. 369-390.
7. Boeri T. Let social policy models compete and Europe will win / T. Boeri // Conference hosted by the Kennedy School of Government, Harvard University. – 2002. – Vol. 11. – 12 p.
8. Rodrigues M. J. Europe, Globalization and the Lisbon Agenda / M. J. Rodrigues // Edward Elgar Publishing, Inc. – 2009. – 404 p.
9. Hacker Björn What influence for European governance? The reformed stability and growth pact, the Europe 2020 strategy and the «European Semester» / Björn Hacker // Friedrich-Ebert-Stiftung. – 2010. – 16 p.
10. Бурлуцький С.В. Методологічне підґрунтя формування моделей соціальної політики / С.В. Бурлуцький // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 3(7). – С. 96-101.
11. Бурлуцький С.В. Системний аналіз концепцій державної соціальної політики / С.В. Бурлуцький // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: економіка. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. – Вип. 5(3). – С. 3-9.

УДК 314.18

Горбань С.Ф.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Запорізького національного технічного університету*

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ

Стаття присвячена комплексному аналізу сучасного стану демографічної ситуації в Україні. Розглянуті питання особливостей розвитку демографічних процесів та перспектив соціально демографічних зрушень. Виявлені проблеми та визначені основні шляхи подолання демографічної кризи.

Ключові слова: демографічна криза, рівень народжуваності, рівень смертності, тривалість життя, старіння населення, здоров'я нації, відтворення населення, міграція.

Горбань С.Ф. ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ КРИЗИС В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ

Статья посвящена комплексному анализу современного состояния демографической ситуации в Украине. Рассмотрены вопросы особенностей развития демографических процессов и перспектив социально демографических сдвигов. Выявлены проблемы и определены основные пути преодоления демографического кризиса.

Ключевые слова: демографический кризис, уровень рождаемости, уровень смертности, продолжительность жизни, старение населения, здоровье нации, воспроизводство населения, миграция.

Gorban' S.F. DEMOGRAPHIC CRISIS IN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

The article is about the complex analysis of the current state of the demographic situation in Ukraine. The author described the peculiarities of development of the demographic processes and the prospects of social and demographic shifts. The problems were identified and the main ways of overcoming the demographic crisis were suggested.

Keywords: demographic crisis, the birth rate, mortality rate, life expectancy, population aging, health of the nation, population reproduction, migration.